

2. Zakres podmiotowy związania prawomocnym orzeczeniem sądu

2.1. Moc wiążąca prawomocnego orzeczenia sądu

Orzeczenie sądu – stosownie do treści przepisu art. 363 § 1 KPC – staje się prawomocne, jeżeli nie przysługuje od niego środek odwoławczy lub inny środek zaskarżenia. Uprawomocnienie się orzeczenia oznacza, że zyskuje ono moc wiążącą, wyrażającą się w tym, że nikt nie może kwestionować faktu istnienia orzeczenia i jego treści. Konieczność respektowania tego, że odpowiedni sąd rozstrzygnął sprawę w określony sposób dotyczy zarówno stron postępowania, w którym zapadło rozstrzygnięcie, jak też osób, które statusu strony w postępowaniu nie posiadały¹. Zakres podmiotowy mocy wiążącej prawomocnego orzeczenia sądu wyznacza przepis art. 365 § 1 KPC. W myśl jego postanowienia, orzeczenie prawomocne wiąże nie tylko strony i sąd który je wydał, lecz również inne sądy oraz inne organy państwowe i organy administracji publicznej, a wypadkach w ustawie przewidzianych, także inne osoby. Brzmienie przywołanego przepisu dowodzi, że katalog podmiotów, do których odnosi się moc wiążąca prawomocnego orzeczenia nie jest jednolity, w tym sensie, że są to, z jednej strony, podmioty związane z postępowaniem, w ramach którego zapadło prawomocne orzeczenie, z drugiej natomiast, podmioty niemające z tym postępowaniem żadnego związku. Do pierwszej kategorii należy zaliczyć zatem sąd, który wydał orzeczenie, strony postępowania oraz osoby trzecie, które z mocy przepisu szczególnie związane są podjętym rozstrzygnięciem. Kategoria druga to inne sądy, organy państwowe i organy administracji publicznej. Powyższe rozróżnienie podmiotów, do których odnosi się moc wiążąca prawomocnego orzeczenia sądu uzasadnia – zdaniem autora – ocenę zakresu związania orzeczeniem w odniesieniu do każdej z wyodrębnionych grup. Dlatego też na potrzeby dalszych rozważań zakres podmiotowy związania prawomocnym orzeczeniem sądu podmiotów uczestniczących w postępowaniu

---

¹ Tak K. Piasecki, w: A. Marciniak, K. Piasecki (red.), Kodeks, s. 1248.

określono mianem związania orzeczeniem sądu *sensu stricto*, natomiast pozostałych podmiotów wskazanych w przepisie art. 365 § 1 KPC – mianem związania orzeczeniem sądu *sensu largo*. Zakresy te różnią się bowiem od siebie, a ich identyfikacja stanowi istotny element w kontekście dalszych wywodów niniejszego opracowania.

2.2. Zakres podmiotowy związania prawomocnym orzeczeniem sądu *sensu stricto*

Prawomocne orzeczenie sądu wiąże przede wszystkim – co naturalne – strony postępowania. W zależności od rodzaju rozstrzygnięcia² sąd kształtuje treść łączącego strony stosunku prawnego, ustala treść takiego stosunku albo też zasądza spełnienie określonego świadczenia. W tym kontekście prawomocne orzeczenie sądu wiąże strony konkretnego postępowania³, co oznacza, iż są one zobowiązane do uwzględnienia faktu istnienia orzeczenia odnoszącego się do konkretnej sprawy⁴. Strony postępowania są zatem związane „dyspozycją zawartą w sentencji wyroku skonkretyzowanej, zindywidualizowanej

---

² Orzeczenia sądu rozstrzygające spór co do *meritum* dzielą się na orzeczenia deklarytywne bądź konstytutywne. Podział ten jest ściśle związany z podziałem powództw na powództwa o świadczenie, powództwa o ustalenie stosunku prawnego lub prawa oraz powództwa o ukształtowanie stosunku prawnego lub prawa – zob. A. Zieliński, *Postępowanie*, s. 192–193; B. Czech, w: K. Piasecki, A. Marciniak (red.), *Kodeks*, s. 706–708.

³ Zasadniczo prawomocne orzeczenie sądu nie podlega wzruszeniu. Stan związania stron takim orzeczeniem sądu należy oceniać z uwzględnieniem trybu procesowego w jakim zapadło rozstrzygnięcie sądu. Jeśli sąd orzekał w trybie procesowym, a zatem regulowanym przepisami Części pierwszej. Postępowanie procesowe, Księga pierwsza. Proces KPC, to wzruszenie prawomocnego orzeczenia może nastąpić w trybie wznowienia postępowania, określonym przepisem art. 399 § 1 i n. KPC oraz w trybie skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, regulowanej przepisem art. 424¹ i n. KPC. Jeśli natomiast postępowanie toczyło się w trybie nieprocesowym, to co do zasady – na podstawie art. 523 KPC – prawomocne postanowienie orzekające co do istoty sprawy nie może być zmienione lub uchylone, chyba że przepis szczególnie stanowi inaczej. Jednak prawomocne postanowienie oddalające wniosek sąd może zmienić w razie zmiany okoliczności sprawy. Zwrócić także należy uwagę, iż postanowienia niekończące postępowania w sprawie mogą być – na podstawie art. 359 § 1 KPC – uchylane i zmieniane wskutek okoliczności sprawy, nawet jeśli zostały zaskarżone, czy też są już prawomocne. Ponadto możliwość wniesienia skargi nadzwyczajnej od prawomocnego orzeczenia sądu powszechnego lub sądu wojskowego kończącego postępowanie w sprawie przewiduje przepis art. 89 SNU.

⁴ Tak M. Jędrzejewska, K. Weitz, w: T. Ereciński (red.), *Kodeks*, t. 2, 2009, s. 100.

i trwałej normy prawnej wywiezionej przez sąd z norm generalnych i abstrakcyjnych zawartych w przepisach prawa⁵.

Od zasady związania prawomocnym orzeczeniem tylko i wyłącznie stron postępowania, ustawodawca przewidział wyjątki. Zgodnie bowiem z art. 365 § 1 KPC *in fine* ustawa może przewidywać, iż prawomocnym orzeczeniem związane są także inne osoby niż strony postępowania. Tytułem przykładu wskazać należy, iż – na podstawie art. 254 § 1 KSH prawomocny wyrok uchylający uchwałę wspólników ma moc obowiązującą w stosunkach między spółką a wszystkimi wspólnikami oraz w stosunkach między spółką a członkami organów spółki. Tożsamy zakres podmiotowy związania wyrokiem stwierdzającym nieważność uchwały wspólników przewiduje przepis art. 254 § 4 KSH. Oznacza to, iż niezależnie od tego, który z podmiotów legitymowanych czynnie⁶ zaskarży uchwałę, to wyrok zapadły w sprawie z jego powództwa przeciwko spółce wywrze skutki także dla innych wspólników spółki oraz członków jej organów. Innym przykładem rozszerzonej prawomocności wyroku jest – zawarte w art. 435 § 1 KPC – postanowienie, iż wyrok prawomocny wydany w postępowaniu w sprawach małżeńskich ma skutek wobec osób trzecich.

Wskazać także należy, że stan związania prawomocnym orzeczeniem sądu osoby niebędącej stroną postępowania może mieć źródło także w naturze stosunku prawnego, z którego wyniknął spór. Tytułem przykładu takiej sytuacji należy wskazać przypadek żądania wyłączenia ze spółki z o.o. jej wspólnika, czy też wyrok orzekający o rozwiązaniu spółki z o.o. Stosownie do przepisu art. 266 KSH stronami postępowania o wyłączenie wspólnika są wyłącznie wspólnicy i to niezależnie od konstelacji procesowej, jaka może ukształtować się na tle treści umowy spółki⁷. Niezależnie jednak od tego, czy po stronie powodowej występują wszyscy wspólnicy, czy też tylko niektórzy z nich, to nie ma wątpliwości, że stroną pozwaną są także wspólnicy. Spółka nie uczestniczy w postępowaniu w charakterze strony, a mimo to jest związana prawomocnym orzeczeniem w przedmiocie wyłączenia wspólnika. W innym bowiem przypadku

---

⁵ Tak P. Telenga, w: A. Jakubecki (red.), Kodeks, t. 1, 2017, s. 576.

⁶ Krąg osób legitymowanych czynnie do zaskarżenia uchwały wspólników spółki z o.o. określa przepis art. 250 KSH w odniesieniu do powództwa o uchylenie uchwały oraz art. 250 KSH w zw. z art. 252 § 1 KSH w odniesieniu do powództwa o stwierdzenie nieważności uchwały wspólników spółki z o.o.

⁷ Zasadniczo legitymacja czynna do żądania rozwiązania spółki z o.o. przysługuje wszystkim pozostałym niż podlegający wyłączeniu wspólnikom, pod warunkiem, że przysługujące im udziały stanowią ponad połowę kapitału zakładowego. Umowa spółki może przyznawać prawo do wystąpienia z powództwem o wyłączenie wspólnika mniejszej liczbie wspólników, przy czym muszą oni dysponować więcej niż połową udziałów w kapitale zakładowym spółki.

należałoby twierdzić, że wspólnik wyłączony ze spółki nie jest współnikiem jedynie w stosunku do pozostałych wspólników, a w stosunku do spółki status współnika nadal mu przysługuje. Argumentacja taka jest błędna w oczywisty sposób. Przypadek związania mocą wiążącą prawomocnego orzeczenia sądu osoby, która nie brała udziału w postępowaniu, w którym zapadło orzeczenie i jednocześnie nieistnienia przepisu szczególnego, stanowiącego o jej związaniu prawomocnym wyrokiem, to sytuacja wydania przez sąd orzeczenia rozwiązującego spółkę z o.o. Stosownie do przepisu art. 271 KSH z powództwem o rozwiązanie spółki może wystąpić m.in. wspólnik lub członek organu spółki. Nie może budzić wątpliwości okoliczność, że wyrok zasądający z powództwa jednego z nich wiąże wszystkich uczestników spółki, gdyż nie można rozwiązać spółki jedynie w odniesieniu do niektórych jej wspólników lub członków organów.

Istnienie kategorii podmiotów innych niż strony postępowania, w stosunku do których prawomocny wyrok sądu ma moc wiążącą mimo braku wyraźnego przepisu ustawy w tym przedmiocie dostrzegane jest także w doktrynie. Jako źródło skuteczności wyroku wobec osoby trzeciej wskazywana jest istota stosunku prawnego łączącego strony postępowania oraz osobę trzecią stosunku prawnego, przy czym jako podstawę prawną tego poglądu wskazuje się przepis proceduralny zawarty w art. 81 KPC umożliwiający wniesienie interwencji samoistnej ubocznej w przypadku, w którym wyrok w sprawie – z uwagi na istotę spornego stosunku prawnego lub z przepisu ustawy – ma odnieść bezpośredni skutek prawny w stosunku między interwenientem a przeciwnikiem strony, do której interwenient przystąpił⁸.

Strony postępowania oraz osoby trzecie wskazane w przepisach szczególnych nie są jednak jedynymi podmiotami zobowiązanymi do respektowania treści prawomocnego rozstrzygnięcia wydanego w tym postępowaniu. Stan związania treścią prawomocnego orzeczenia dotyczy także sądu, który je wydał. Oznacza to, iż sąd nie może, co do zasady, zmienić własnego orzeczenia⁹.

---

⁸ Tak P. Telenga w: A. Jakubecki (red.), Kodeks, t. 1, 2017, s. 577; M. Jędrzejewska, Interwencja uboczna, s. 582–583.

⁹ Sąd jest związany wyrokiem, postanowieniem ogłoszonym na rozprawie lub postanowieniem dotyczącym istoty sprawy rozpoznawanej w postępowaniu nieprocesowym – na podstawie przepisu art. 332 § 1 oraz art. 332 § 1 KPC w zw. z art. 13 § 2 KPC – od chwili jego ogłoszenia. Jeśli sąd wydał postanowienie na posiedzeniu niejawnym wiąże ono sąd od chwili, w której zostało podpisane wraz z uzasadnieniem, jeżeli zaś sąd postanowienia nie uzasadnia, od chwili podpisania sentencji.

2.3. Zakres podmiotowy związania prawomocnym orzeczeniem sądu *sensu largo*

Druga kategoria podmiotów związanych prawomocnym orzeczeniem obejmuje sądy inne niż orzekający w danej sprawie oraz organy państwowe i organy administracji publicznej. Sąd karny jest związany – na podstawie art. 8 § 2 KPK – prawomocnym rozstrzygnięciem sądu cywilnego kształtującym prawo lub stosunek prawny.

Istota prawna regulacji art. 365 § 1 KPC stanowi przedmiot ożywionego zainteresowania zarówno doktryny, jak i orzecznictwa. Analiza zwłaszcza orzecznictwa prowadzi do wniosku, że zarówno sens, jak i treść instytucji związania sądu prawomocnym orzeczeniem innego sądu nie są postrzegane jednolicie. Zasadniczo można stwierdzić, że ścierają się dwie koncepcje. Według pierwszej z nich, stan związania sądu prawomocnym orzeczeniem innego sądu oznacza, że sąd ten jest związany prejudycjalnie. Oznacza to, że nie tylko nie może dokonać odmiennej oceny prawnej roszczenia niż ta zawarta w wyroku, którym jest związany, ale także nie jest władny do dokonania odmiennych ustaleń faktycznych niż poczynione w prawomocnym orzeczeniu¹⁰. Podobne rozumienie stanu związania sądu prawomocnym orzeczeniem innego sądu zaprezentował SN stwierdzając, że: „mocą wiążącą objęte jest to, co w związku z podstawą sporu stanowiło przedmiot rozstrzygnięcia. Moc wiążącą uzyskuje bowiem rozstrzygnięcie o żądaniu w powiązaniu z jego podstawą faktyczną i w kolejnym postępowaniu sąd ma obowiązek przyjąć, że istotna z punktu widzenia zasadności żądania kwestia kształtowała się tak, jak to zostało ustalone w prawomocnym wyroku. Konsekwencją jest niedopuszczalność ponownej oceny prawnej co do okoliczności objętych prawomocnym rozstrzygnięciem”. W ocenie SN motywy rozstrzygnięcia są elementem koniecznym dla ustalenia zakresu sentencji orzeczenia. W konsekwencji przesądzenie kwestii o charakterze prejudycjalnym sprawia, że w przyszłym innym procesie, albo w tym samym procesie, ale w stosunku do innego pozwanego, nie może już być badana¹¹.

Odmienne poglądy wypowiedziany przez SN zasada się na przyjęciu, że określona przepisem art. 365 § 1 KPC moc wiążąca prawomocnego orzecz-

---

¹⁰ Tak P. Telenga, w: A. Jakubecki (red.), Kodeks, t. 1, 2017, s. 577; M. Jędrzejewska, Interwencja uboczna, s. 576.

¹¹ Tak wyr. SN z 20.11.2014 r., V CSK 6/14, Legalis; tak też wyr. SN z 23.1.2013 r., II CSK 239/13, Legalis.

nia dotyczy związania sentencją, a nie uzasadnieniem wyroku innego sądu. W myśl tego poglądu, sąd orzekający nie jest związany przesłankami faktycznymi i prawnymi przyjętymi za podstawę wyroku innego sądu, gdyż zakresem prawomocności materialnej jest objęty tylko wynik postępowania, a nie jego przesłanki¹². U podstaw tego poglądu leży взгляд na zasadę autonomii jurysdykcyjnej sądu, z której należy wyprowadzić dyrektywę interpretacyjną, w myśl której sąd jest wyposażony w kompetencję do samodzielnego rozstrzygnięcia wszystkich zagadnień występujących w sprawie. Zdaniem SN, dyrektywa ta – jako powiązana z zasadą niezawisłości sędziowskiej oraz zasadą swobodnej oceny dowodów – powinna determinować wykładnię przepisu art. 365 § 1 KPC¹³. Zauważyć należy, że nawet w przypadku koncepcji węższego rozumienia zakresu mocy wiążącej prawomocnego orzeczenia sądu jej zwolennicy podkreślają, że: „(...) nie jest właściwa sytuacja, w której analogiczne stany faktyczne zostają odmiennie ocenione przez różne sądy. Nie uzasadnia to jednak poszerzenia zakresu mocy wiążącej prawomocnego wyroku, natomiast nakłada na sąd rozpoznający sprawę później obowiązek szczególnie wnikliwego i rozważnego osądu, uwzględniającego także argumenty, które prowadziły do odmiennych wniosków oraz wyjaśnienia przyczyn odmiennej oceny. Już sama możliwość związania sądu innym rozstrzygnięciem jest ograniczeniem niezawisłości sędziowskiej i odstępieniem od podstawowych zasad obowiązujących w postępowaniu cywilnym – swobodnej oceny dowodów i bezpośredniości”¹⁴.

Rozstrzygnięcie złożonej problematyki związania sądu prawomocnym orzeczeniem innego sądu wykracza poza ramy niniejszego opracowania. Dlatego też – ograniczając dalsze rozważania w tym przedmiocie – wskazać jedynie należy, że pogląd nakazujący wąskie rozumienie pojęcia mocy wiążącej prawomocnego orzeczenia i ograniczenie go do stanu związania sentencją orzeczenia oddziela – zdaniem Autora – w zbyt daleko posuniętym zakresie związek pomiędzy treścią sentencji wyroku a przesłankami jej sformułowania. Innymi słowy, wyrazić należy wątpliwość, czy możliwe jest tak daleko posunięte wyabstrahowanie sentencji orzeczenia od przesłanek faktycznych i prawnych, które legły u jego podstaw. Istnieje bowiem znaczne prawdopodobieństwo, że inny sąd – związany z mocy art. 365 § 1 KPC sentencją prawomocnego orzeczenia

---

¹² Tak wyr. SN z 15.1.2015 r., IV CSK 181/14, Legalis; wyr. SN z 9.9.2015 r., IV CSK 726/14, Legalis; A. Jakubecki, w: H. Dolecki, T. Wiśniewski (red.), Kodeks, s. 1158; P. Grzegorzczak, w: T. Ereciński (red.), Kodeks, t. 3, 2016, s. 707–708; M. Jędrzejewska, K. Weitz, w: T. Ereciński (red.), Kodeks, t. 1, s. 100.

¹³ Zob. uzasadnienie wyr. SN z 15.1.2015 r., IV CSK 181/14.

¹⁴ Zob. tamże.

– nie będzie mógł dokonać innej oceny stanu faktycznego i prawnego sprawy właśnie z uwagi na fakt, iż ocena taka prowadziłyby do rezultatu innego niż wynikający z treści sentencji, którą jest związany. Z drugiej strony, nie sposób jednak nie podzielić obaw wynikających z ograniczenia zasady autonomii jurysdykcyjnej sądu. Wszak sprawa powinna być rozstrzygnięta w postępowaniu, które jej dotyczy, a nie przez inny sąd.

Zarówno w doktrynie, jak i w orzecznictwie podnosi się, że stan związania prawomocnym orzeczeniem sądowym innego sądu dotyczy jedynie sądów rozpoznających spory pomiędzy tymi samymi stronami postępowania, w którym zapadło to orzeczenie¹⁵. Oznacza to, że osoby trzecie, które nie były stronami postępowania mogą w ramach kolejnego procesu wykazywać, że stan faktyczny stanowiący podstawę wydanego pierwotnie orzeczenia kształtuje się odmiennie¹⁶. Tożsame stanowisko zajął także SN¹⁷. Brak związania osób trzecich w stosunku do stron sporu mocą orzeczenia rozstrzygającego ten spór uzasadniany jest brakiem spełnienia przesłanek rzetelnego procesu określonych w art. 45 ust. 1 Konstytucji RP oraz art. 6 ust. 1 Konwencji o ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 4.11.1950 r.¹⁸ Jeśli bowiem osoby trzecie – z uwagi na brak statusu strony postępowania – nie mogą aktywnie bronić swoich praw w toku postępowania, to nie mogą ponosić konsekwencji wydanego w jego wyniku rozstrzygnięcia¹⁹.

Ograniczenie zakresu podmiotowego postępowań, w ramach których sąd rozpoznający spór będzie związany treścią rozstrzygnięcia innego sądu do stron pierwszego postępowania nie zmienia faktu, że wyrok taki wywiera wpływ na sferę prawną osób trzecich w stosunku do stron pierwotnego postępowania. Skutki te określa się w doktrynie mianem skutków ubocznych wyroku w stosunku do osób trzecich, które to skutki nie polegają na rozstrzygnięciu o prawach i obowiązkach tych osób, lecz oddziałują na ich sferę prawną w sposób przewidziany w przepisach prawa²⁰. W naturalny bowiem sposób

---

¹⁵ Tak *M. Manowska*, Kodeks, t. 1, s. 832–833; *P. Grzegorzczak*, w: *T. Ereciński* (red.), Kodeks, t. 2, 2016, s. 717. Zob. także uchw. SN(7) z 20.11.2015 r., III CZP 17/15, Legalis, w której – oceniając skutki prawomocności materialnej wyroku uznającego postanowienie wzorca umowy za niedozwolone – SN wskazał, że prawomocność materialna wyroku działa – w świetle art. 365 § 1 i art. 366 KPC – tylko pomiędzy stronami postępowania.

¹⁶ Zob. *M. Manowska*, Kodeks, t. 1, s. 833.

¹⁷ Zob. wyr. SN z 19.9.2013 r., I CSK 727/12, Legalis; z 7.12.2012 r., II CSK 143/12, Legalis, z 4.3.2009 r., IV CSK 441/08, Legalis.

¹⁸ Tak *P. Grzegorzczak*, w: *T. Ereciński* (red.), Kodeks, t. 2, 2016, s. 717.

¹⁹ Tak tamże.

²⁰ Tak *J. Klimkowicz*, *Interwencja*, s. 57.

w tych przypadkach, w których przedmiotem rozpoznania przez sąd są prawa i obowiązki wspólne dla kilku osób albo też rozstrzygnięcie sądu dotyczy materii ściśle powiązanej z relacją prawną strony postępowania oraz osoby trzeciej, treść tego rozstrzygnięcia wpływa na pogląd sądu orzekającego w kolejnym procesie już z udziałem osoby trzeciej. Jakkolwiek zatem – w ujęciu teoretycznym – sąd rozpoznający kolejny spór jest władny do przeprowadzenia niezależnego w stosunku do pierwszego postępowania dowodowego oraz własnej oceny prawnej, które to postępowanie może doprowadzić do wyniku odmiennego, czy nawet sprzecznego z pierwszym rozstrzygnięciem, to naturalna i pożądana będzie sytuacja, w której sąd będzie dążył do wydania orzeczenia pozostającego w logicznym związku z pierwszym orzeczeniem. W konsekwencji sytuacja prawna osoby trzeciej w kolejnym postępowaniu może okazać się mniej korzystna, albowiem zmuszona będzie do zwalczania ustaleń faktycznych i ocen prawnych raz już dokonanych przez poprzedni sąd, a rzutujących negatywnie na jej sytuację prawną. W szczególności osobę trzecią obciążał będzie ciężar dowodu w tym przedmiocie²¹.

Problem ten dostrzega ustawodawca. Dlatego też ustawa procesowa przewiduje szereg instytucji prawa procesowego, których zadaniem jest zapewnienie osobie trzeciej, której interesu prawnego dotyczy postępowanie sądowe, ochrony jej praw. Instytucje te zostaną przedstawione w rozdziale 3, tym niemniej już w tym miejscu zasygnalizować należy, że – właśnie z uwagi na istnienie wpływu treści rozstrzygnięcia sporu stron w postępowaniu sądowym – osoba trzecia może podjąć czynności procesowe zmierzające do ochrony jej praw, a w pewnych sytuacjach, jeśli działań takich nie podejmie, poniesie ujemne konsekwencje takiej decyzji.

Powyższe dowodzi, że jakkolwiek nie można mówić o bezpośrednim związaniu sądu orzekającego w sporze pomiędzy osobą trzecią a stroną postępowania orzeczeniem zapadłym w tym postępowaniu, to nie budzi wątpliwości, że istnieje wpływ takiego orzeczenia na sferę prawną osoby trzeciej. Wpływ ten jest daleko posunięty, albowiem jednym z postulatów w stosunku do postępowania cywilnego jest takie kształtowanie praw i obowiązków wynikających z powiązanych między sobą stosunków prawnych, aby nie pozostawały w sprzeczności. Dlatego też sądy orzekające dążyć powinny do tego, aby poszczególne rozstrzygnięcia sporów nie nosiły takiej cechy. Dążenie to wymaga zaś niewątpliwie względu na okoliczność, jak dana kwestia zarówno natury faktycznej, jak i prawnej została rozstrzygnięta przez inny sąd.

---

²¹ Zob. *M. Manowska*, Kodeks, s. 833.

W związku z powyższym z punktu widzenia dalszych rozważań niniejszego opracowania przesądzenie zakresu związania sądu prawomocnym orzeczeniem innego sądu nie jest konieczne. Nie budzi bowiem wątpliwości, że – w znaczeniu wyżej przedstawionym – wpływ orzeczenia sądu na orzeczenie innego sądu istnieje także wtedy, kiedy nie zachodzi tożsamość stron obydwóch postępowań. Niezależnie zatem od tego, czy wpływ ten przybierze postać przyjęcia przez sąd orzekający w drugiej sprawie konsekwencji wynikających tylko z treści sentencji pierwszego orzeczenia, czy też także przesłanki faktyczne i prawne jego podjęcia, to uprawniony jest wniosek, że objęcie mocą wiążącą prawomocnego orzeczenia sądu prawomocnym orzeczeniem sądów innych niż rozstrzygający spór, a także organów państwowych oraz organów administracji publicznej oznacza, że skutki wyroku dotyczą w istocie rzeczy nie tylko stron postępowania, ale także osób trzecich innych niż te, które są związane orzeczeniem z mocy przepisu szczególnego, czy też istoty prawnej spornego stosunku prawnego. Zauważyć bowiem należy, iż treść konkretnego orzeczenia sądu – ujęta w sentencji, ale mająca umocowanie w przesłankach faktycznych i prawnych sprawy – w wielu przypadkach determinuje prawa i obowiązki osób trzecich. Stan taki jest konsekwencją uznania, iż jakkolwiek osoba trzecia nie jest wprost związana konkretnym orzeczeniem i jego treścią, ale rozstrzygnięcie to musi być uwzględniane, czy to przez sąd rozpoznający spór w którym uczestniczy strona pierwotnego postępowania oraz osoba trzecia, czy też przez organy państwowe lub organy administracji publicznej, prowadzące postępowania administracyjne, w których osoba trzecia bierze udział w charakterze strony.

W konsekwencji rozstrzygnięcie postępowania, w które zaangażowana jest osoba trzecia w stosunku do stron sporu w znacznej mierze determinowane jest treścią orzeczenia zapadłego w postępowaniu, w którym osoba trzecia przymiotu strony nie posiadała.

W tym znaczeniu można mówić o stanie związania prawomocnym orzeczeniem sądu *sensu largo*. Pojęcie to w toku dalszych rozważań obejmować będzie zatem przypadki, w których osoba trzecia nie będąc stroną postępowania zobligowana jest do respektowania okoliczności, iż jej prawa i obowiązki kształtowane są z uwzględnieniem treści rozstrzygnięcia podjętego w tym postępowaniu.

2.4. Moc wiążąca wyroku sądu arbitrażowego

Zagadnienie zawarcia przez strony sporu umowy o sąd arbitrażowy i wynikające z tego tytułu konsekwencje będą przedmiotem rozważań w dalszej części niniejszego opracowania (zob. rozdział 4). Tym niemniej już w tym miejscu należy zasygnalizować, że wyrok sądu polubownego lub ugoda przed nim zawarta mają – na zasadzie art. 1212 § 1 KPC – moc prawną na równi z wyrokiem sądu lub ugodą zawartą przed sądem po ich uznaniu przez sąd albo po stwierdzeniu przez sąd ich wykonalności. Takie określenie przez ustawodawcę skutków uznania lub stwierdzenia przez sąd państwowy wyroku sądu polubownego nakazuje przyjmując, że przepis art. 365 § 1 KPC znajdzie zastosowanie także i do wyroku wydanego przez sąd arbitrażowy²². Zauważyć przy tym należy, że analiza relacji przepisu art. 365 § 1 KPC do wyroku sądu polubownego wskazuje na swoistego rodzaju rozbieżność terminologiczną. Otóż na gruncie doktryny prawa arbitrażowego, ze szczególnym uwzględnieniem międzynarodowego prawa arbitrażowego, pojęcie mocy wiążącej wyroku sądu arbitrażowego odnoszone jest przede wszystkim do kwestii podstaw związania przez ten wyrok samych stron. Innymi słowy, w zakresie pojęcia mocy wiążącej wyroku sądu arbitrażowego poszukuje się przesłanek wyjaśniających, dlaczego dany wyrok arbitrażowy wiąże same strony. W doktrynie polskiej szerokiej analizy zagadnienia mocy wiążącej wyroku sądu arbitrażowego w powyższym znaczeniu dokonał Ł. Błaszczak²³. Problematyka mocy wiążącej wyroku sądu w rozumieniu analizowanego przepisu art. 365 § 1 KPC w przypadku wyroku sądu arbitrażowego rozważana powinna być natomiast na gruncie skutków procesowych, jakie wywiera wyrok sądu arbitrażowego. Skutki procesowe wyroku arbitrażowego są zatem wyraźnie oddzielane od jego mocy wiążącej²⁴. W tym kontekście zaznaczyć należy, że wszelkie dalsze uwagi dotyczące mocy wiążą-

---

²² Zob. P. Grzegorzczak, w: T. Erciński (red.), Kodeks, t. 2, 2016, s. 697; Ł. Błaszczak, w: B. Gesel-Kalinowska *vel* Kalisz (red.), Diagnostyka, s. 339; K. Weitz, Następstwo, s. 68. Objęcie wyroku sądu arbitrażowego prawomocnością materialną w rozumieniu przepisów art. 365 KPC przyjmuje także SN – zob. wyr. SN z 23.1.2014 r., II CSK 239/13, Legalis; post. SN z 16.10.2015 r., I CZ 83/15, Legalis.

²³ Zob. Ł. Błaszczak, Wyrok, s. 374 i n.

²⁴ Tak także, s. 374. Autor przyjmuje jako punkt wyjścia do rozważań odnośnie mocy wiążącej wyroku sądu arbitrażowego regulację Konwencji o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych sporządzoną w Nowym Jorku 10.6.1958 r., tzw. Konwencja Nowojorska, wskazując, że to właśnie ta konwencja posługuje się tym terminem w przeciwieństwie do ustawodawstw krajowych.

cej wyroku sądu arbitrażowego odnosić się będą do skutków procesowych tego wyroku mających źródło w jego uznaniu lub stwierdzeniu wykonalności przez sąd państwowy.

2.5. Przypadki związania prawomocnym orzeczeniem sądu *sensu largo*

2.5.1. Zagadnienia ogólne

Skutki prawomocnego rozstrzygnięcia mogą rozciągać się także na podmioty niebędące stroną postępowania sądowego. Rozciągnięcie to następuje poprzez fakt, iż treść rozstrzygnięcia sądu traktuje bezpośrednio lub pośrednio o kwestiach doniosłych prawnie dla osób trzecich. W konsekwencji sądy rozpoznające spory z udziałem osób trzecich, a dotyczące zagadnień uprzednio rozważanych i rozstrzygniętych w innym postępowaniu stają przed koniecznością oceny, czy odmienny pogląd na te kwestie, skutkujący podjęciem innego rozstrzygnięcia, jest dopuszczalny z punktu widzenia spójności orzeczeń dotyczących konkretnego zdarzenia gospodarczego angażującego więcej niż dwa podmioty.

Analiza przypadków, w których prawomocne orzeczenie sądu może determinować prawa i obowiązki osób trzecich pozwala na ich usystematyzowanie według kryterium przyczyny istnienia takiego wpływu. Na pierwszy plan wysuwa się problematyka wysokiego stopnia skomplikowania współczesnej działalności gospodarczej skutkującego koniecznością zawierania umów pozostających ze sobą w funkcjonalnym związku – zarówno na płaszczyźnie ekonomicznej, jak i prawnej; gospodarka wolnorynkowa cechuje się bowiem złożonością zachodzących w niej procesów. W wielu przypadkach mają one złożony charakter wyrażający się pozostawianiem podmiotów gospodarczych w relacji wzajemnych zależności ekonomicznych na tle podejmowanych przedsięwzięć. Cechą charakterystyczną obrotu prawnego generowanego przez podmioty uczestniczące w stosunkach gospodarki wolnorynkowej jest złożoność treści nawiązywanych przez strony stosunków prawnych. Złożoność ta polega m.in. na tym, że poszczególne stosunki prawne zawierane pomiędzy różnymi podmiotami pozostają między sobą w relacji zależności, stanowiąc jedynie element większych procesów gospodarczych, a co za tym idzie re-